

ABDULLAH YUSUF ALİ'YE GÖRE KUR'ÂN'DAKİ ZÜ'L-KARNEYN KISSASI

Kadir POLATER*

ÖZET

Hindistanlı müfessir ve düşünür Abdullah Yusuf Ali (ö. 1957), *The Glorious Qur'an Translation and Commentary* isimli İngilizce Kur'an meali ve tefsirin yazarıdır. Ali, bu eserin telifinde öncelikli olarak Kur'an'ın anlaşılmasını hedeflemekle birlikte, Kur'an ilimleri alanında Batılı araştırmacıların kaleme aldığı eserlerin açtığı zararları kapatmak amacını da gütmüştür. Bu tefsir, yirminci yüzyıl insanının ihtiyaçları göz önünde bulundurularak özlü bir şekilde yazılmıştır. Bize göre bu eserin en dikkat çekici yönü, Zül-Karneyn kıssasının tefsiri örneğinde görüleceği gibi, Kur'an kıssalarına getirdiği yorumlardır.

Anahtar Kelimeler: Abdullah Yusuf Ali, Kur'an Meali, Tefsir, Zül-Karneyn, Kıssa.

ABSTRACT

ABDULLAH YUSUF ALI'S INTERPRETATION OF THE QUR'ANIC TALE OF ZUL-QARNAIN

The Indian exegete and thinker Abdullah Yusuf Ali (d. 1957) is the writer of the English translation of and commentary on the Qur'an named *The Glorious Qur'an; Translation and Commentary*. Though Abdullah Yusuf Ali's principle goal in composing this work was to explain the meanings of the Qur'anic verses, he also intended to counteract the harmful impacts of the Orientalist scholarship in the field of Qur'anic studies. This commentary is tersely written considering the needs of the 20th century man. I think that the most interesting characteristic of this work is the way the author interprets the Qur'anic tales, as seen in the tale of Zul-Qarnain.

Key Words: Abdullah Yusuf Ali, The Translation of the Qur'an, Qur'anic Commentary, Zul-Qarnain, Qur'anic Tale.

GİRİŞ

İslâm'a karşı asırlar boyunca sürdürülen fikrî saldırılar, son yüzyıllarda daha sistemli ve yoğun bir hal almış; bu saldırıların sonucu olarak İslam hakkında bilgisi olmayan pek çok insan, İslâm'a karşı olumsuz bir tutum içine girmiştir. Kuşkusuz bu saldırılar öncelikle, İslâm'ın temel kaynağı olan Kur'an üzerinde yoğunlaşmış bulunmaktadır. Kur'an'ın daha iyi anlaşılması ve bu şekilde sözü geçen zararlı etkilerin önlenmesi amacıyla İslâm bil-

ginlerince son asırlarda çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki, Müslümanların ortak din dili olan Arapça ve Müslümanların anadil olarak konuştuğu lisanlar dışında yapılan bu çalışmalardan Müslümanların yeterince haberdar olduğunu söylemek pek mümkün görülmemektedir. Biz bu durumun, çağımız müfessirlerinden Abdullah Yusuf Ali (ö. 1953) ve onun *The Glorious Qur'an Translation and Commentary* isimli İngilizce eseri için de geçerli olduğu düşüncesindeyiz. Bu yüzden Abdullah Yusuf Ali'yi ve bu eserini, Zü'l-Karneyn kıssası hakkındaki yorumları üzerinde yoğunlaşarak tanıtmaya çalışacağız.

I. Abdullah Yusuf Ali'nin Hayatı ve Kişiliği

Abdullah Yusuf Ali, 1872 yılında Hindistan'ın Bombay şehrinde dünyaya geldi. Babası, Bombay'ın zengin tüccarlarından birisi iken,¹ daha sonra ticareti bırakmış ve Hindistan bürokrasisinde önemli bir göreve atanmıştır.² O, Abdullah'ın iyi bir İslâmî eğitim almasına son derece önem vermekteydi. Bu yüzden Abdullah, küçük yaşta Kur'an'ı ezberledi.³ Onun ilk öğrenim gördüğü okul, Bombay'daki, İslâmî Encümen-i Himâye Okulu (Anjuman Himayat İslâm School)'dur.⁴ Abdullah, ilk eğitiminin ardından modern eğitim kurumlarına devam etti.⁵ Bu okullar, sırasıyla, misyonerlerin açtığı bir okul, daha sonra Bombay Üniversitesi'dir. O, bu üniversiteden mezun olduktan sonra, kazandığı bir bursla İngiltere'deki Cambridge Üniversitesi'nde hukuk tahsili yaptı ve buradan başarı ile mezun oldu.⁶

Abdullah, ilk gençlik yıllarından itibaren, bir taraftan Arapça öğrenirken diğer taraftan da İngilizce'sini ilerletmeye çalışıyordu. O, İngiltere'de bulunduğu yıllarda, Yunanca ve Latince öğrenmiş; çalışmalarından geri kalan zamanını klasikleri incelemekle geçirmişti.⁷ Ancak o, Kur'an üzerindeki çalışmalarına aralıksız devam etmişti.⁸

* Yrd. Doç. Dr.; Erzincan Üniversitesi Erzincan İlahiyat Meslek Yüksekokulu, e-mail: kadirpolater@msn.com

1 Abdullah Yusuf Ali, *The Glorious Qur'an Translation and Commentary* mukaddimesi, Beyrut, tsz, s. 28.

2 [www. http://salaam.co.uk/biography](http://www.salaam.co.uk/biography) "Abdullah Yusuf Ali".

3 Abdullah Yusuf Ali, *mukaddime*, s. 28.

4 [http://salaam.co.uk/biography](http://www.salaam.co.uk/biography).

5 Abdullah Yusuf Ali, *mukaddime*, s. 28.

6 [http://salaam.co.uk/biography](http://www.salaam.co.uk/biography).

7 <http://www.masud.co.uk/ISLAM> "Al-Hajj Abdullah Yusuf 'Ali CBE"

8 Abdullah Yusuf Ali, *mukaddime*, s. 28.

Abdullah Yusuf Ali, öğrenimini tamamladıktan sonra, Hindistan bürokrasisinde önemli bir görev olan Hindistan Kamu Hizmeti (Indian Civil Service, ICS) sınavlarına girdi ve bu sınavlarda başarılı olarak adı geçen hizmete atandı.⁹ Abdullah Yusuf Ali'nin, Cambridge'de üniversiteye kaydolmasında olduğu gibi, bu göreve atanmasında da, babasının ve kendisinin İngiliz yönetimine bağlılığı önemli bir etken olmuştur.¹⁰ Ancak o, eserinin bir yerinde, mezuniyetinden sonraki ilk görevinin, Yunan Tarihi okutmanlığı olduğunu belirtmektedir.¹¹ Bu anekdottan onun bu görevinin çok kısa sürdüğü ve kısa süre sonra bürokrasiye atandığı sonucunu çıkarmak mümkündür.

Abdullah Yusuf Ali, İslâmî ilimlere olan derin vukufiyetinin yanında, çok yönlü bir aydıdı; sosyal tarih, hukuk, siyaset ve eğitim onun ilgi alanı içinde bulunmaktaydı. O, inançlar arası diyaloga da önderlik etmekteydi.¹² Abdullah Yusuf Ali, ömrünün önemli bir kesimini, Hindistan içindeki farklı bölgelere ve diğer ülkelere yaptığı ziyaretlerle geçirmişti. Türkiye de, onun ziyaret ettiği ülkeler arasında bulunmaktaydı. O, bir yandan, Hindistan'ın ekonomik, sosyal ve eğitim alanında gelişmesi için konferanslar verip yazılar yazarken,¹³ diğer yandan farklı ülkelerde, özellikle İngiltere'de, bu konularda makaleler yayımlıyor, konferanslar veriyor ve kongrelere katılıyordu. Meselâ, İngiltere de Royal Society Art'da verdiği bir konferansta, dönemin İngiliz elitlerinin dikkatini çekmiş ve bu konferanslardan biri sebebiyle de madalya ile ödüllendirilmişti. Bu tür faaliyetler, onun İngiliz elitleri ile olan diyaloglarının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.¹⁴ Cami açma, onun İngiltere'de kaldığı süre içinde yaptığı faaliyetler arasında yer almaktaydı.¹⁵ Yine o, 1938'de Kanada'ya gitmiş ve orada ilk camii (Al-Rashid Mosque) resmen açmıştı.¹⁶

Abdullah Yusuf Ali'nin, 1911 yılında Hindistan'daki resmi görevinden ayrılarak, çalışmalarını Hint Müslümanlarının eğitimine hasrettiğini görmekteyiz. Bu çalışmalar kapsamında, iki kez

⁹ Abdullah Yusuf Ali, *mukaddime*, s. 28; salaam.co.uk/biography.

¹⁰ Zafar Bangash, www.renaissance.com.pk "A Biography of Abdullah Yusuf Ali".

¹¹ Abdullah Yusuf Ali, s. 763.

¹² salaam.co.uk/biography.

¹³ salaam.co.uk/biography.

¹⁴ masud.co.uk/ISLAM

¹⁵ masud.co.uk/ISLAM.

¹⁶ Zafar Bangash.

(1925–1927 ve 1934–1936) Lahor’daki İslâm Koleji’nin müdürlüğüne atanmıştır.¹⁷ O, Hint aydınlarının dine şüpheyile baktıklarını ve onlarla geleneksel İslâm bilginleri arasında derin uçurumlar olduğunu görüyor ve bu yüzden Batı kültüründen etkilenmiş aydınların dikkatlerini yeniden Kur’an’ın mesajına çekmeye çabalıyordu.¹⁸

Abdullah Yusuf Ali ilmi, kültürel ve bürokratik alanda gösterdiği başarıyı siyasî alanda sergileyemedi. Nitekim Muhammed İkbal’e (ö. 1938) karşı mücadele eden bir partiden katıldığı seçimlerde (1920 ve 1930) başarısızlığa uğradı.¹⁹

Abdullah Yusuf Ali’ye göre İslâmî faaliyetler, sadece ahlâkî ve manevî alanlarla sınırlı kalmalı, siyasî alanda yer almamalıydı. Belki de bu düşüncelerine, onun İngiliz yönetimi hakkında iyimser yaklaşımları etken olmuştur.²⁰ Aslında, Abdullah Yusuf Ali’yle Muhammed İkbal arasındaki görüş ayrılığının kaynağı sadece bu konuydu.²¹ Aralarındaki bu görüş ayrılığına rağmen İkbal, onun bilgisini ve Hindistan Müslümanlarının eğitimi yolundaki çabalarını takdir ediyordu.²² Bu yüzden de İkbal ona, İslâm Koleji’nin müdürlüğünü önermişti.²³

Abdullah Yusuf Ali, Doğu-Batı arasında entelektüel ve kişisel alanda uyumlu bir birliğin ısrarlı takipçisi olduğu²⁴ ve İngiliz yönetimine sıcak baktığı halde, İngilizlerden beklediği desteği bulamadı. Çünkü İngilizler, onun resmi görev (İCS)’inden istifa etmesinden dolayı memnun olmuşlardı. Onu asıl hayal kırıklığına uğratan olay, İngilizlerin, Filistin’deki Araplar konusunda verdikleri sözden caymış olmalarıydı. Artık o, İngilizlerin aşağılamaları ve gururları yüzünden son derece incinmiş bir durumdaydı.²⁵

Abdullah Yusuf Ali, Doğu-Batı arasındaki bu yakınlaşma eğiliminin bir sonucu olarak iki İngiliz kadınla evlilik yapmış; ancak iki evlilikte de hayal kırıklığına uğramıştı. Kendisinden dört ço-

¹⁷ salaam.co.uk/biography.

¹⁸ Zafar Bangash.

¹⁹ salaam.co.uk/biography.

²⁰ salaam.co.uk/biography.

²¹ Zafar Bangash.

²² salaam.co.uk/biography.

²³ Zafar Bangash.

²⁴ salaam.co.uk/biography.

²⁵ Zafar Bangash.

cuk sahibi olduğu ilk eşi, onu terk etmiş,²⁶ daha sonra, Masûme adını alan ikinci İngiliz kadınla yaptığı evlilikte de aradığı mutluluğu bulamamıştı.²⁷

Çok çalkantılı bir hayat geçiren Abdullah Yusuf Ali, Hindistan'da kendini yalnızlığa itilmiş bulunca, ömrünün son yıllarını geçirmek üzere, 1947'de tekrar İngiltere'ye döndü. 1953 yılı Aralık ayının soğuk bir akşamında polis tarafından, bir sokakta yere yığılmış vaziyette bulundu. Kaldırıldığı hastanede kısa bir süre sonra yalnızlık içinde vefat etti ve Londra'da defnedildi.²⁸ Müfessirimizin hayatına dair bu kısa bilgilerden sonra şimdi asıl ele almak istediğimiz konuya geçebiliriz.

II. Abdullah Yusuf Ali'in Meal ve Tefsirine Genel Bakış

Abdullah Yusuf Ali'nin İslâm âleminde tanınması, hazırladığı İngilizce Kur'an meali ve tefsiri sebebiyle olmuştur. Onun ülkemizde pek tanınmayan *The Glorious Quran Translation and Commentary (Kur'an-ı Kerim'in Meal ve Tefsiri)* isimli eseri 1934 yılında yayımlanmasından itibaren, bütün dünyada İngilizce konuşan Müslümanlar tarafından son derece önem verilen bir kaynak haline gelmiş ve ünü Amerika kıtasına kadar ulaşmıştır.²⁹

Tek cilt halinde yayımlanan sözü geçen meal ve tefsir incelendiğinde, bu eserin, modern sistematik esaslara uygun olarak hazırlanmış olduğu görülür. O, eserin ilk baskısına yazdığı önsözde, eseri yazmasındaki gayeye, bu tür bir esere duyulan ihtiyaca, Kur'an'ın anlaşılmasında verilecek çabaların önemine, bu eseri yazarken izlediği metoda, bu eserin hazırlanmasında ve basımında karşılaştığı güçlüklerle değinmiştir.³⁰

Müfessir, Kur'an tefsirleri ve tercümeleleri hakkında yazdığı bölümde de; tefsir tarihi, Kur'an tercümelerinde dikkat edilmesi gereken hususlar, Batı dillerinde Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar tarafından yapılan Kur'an tercümeleri hakkında bazı kısa bilgilere yer vermiştir.³¹ Bu bölümden sonra, sûrelerde ele alınan konuların sayfa numarasını gösteren bir fihrist bulun-

²⁶ Zafar Bangash.

²⁷ masud.co.uk/ISLAM.

²⁸ Zafar Bangash.

²⁹ Zafar Bangash.

³⁰ Abdullah Yusuf Ali; s. 29-32.

³¹ Bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 35-46.

maktadır.³² Ayrıca sûrelerin başlarında bulunan *Introduction to Sura/Sûreye Giriş* adı altındaki bölümlerde o sûrelerin diğer sûrelerle olan münasebetine değinilir; sûre içindeki konular, âyet numaraları verilerek tekrar özetlenir.³³ Yine sûrelerin içinde konu birliği olan âyetlerin tercümesi yapılmadan önce bunların manzum bir özeti daha sunulur.³⁴ Bazı sûrelerin sonlarında ise daha fazla açıklamaya ihtiyaç duyulan konularla ilgili on üç adet ek (*appendix*) bulunmaktadır. Hurûfu mukattaalar,³⁵ Nûr, 25/35'le ilgili olarak Gazâlî (ö. 505/1111)'nin Mişkâtü'l-Envâr isimli eserinde yer alan tasavvufi yorumlar,³⁶ Tevrat,³⁷ İncil,³⁸ ve kıssalar³⁹ hakkındaki bilgiler bu eklerde yer alan konular arasındadır.

Söz konusu eser incelendiğinde, onun hazırlanmasında başvurulan İslâmî ve Batılı kaynakların,⁴⁰ sadece eserin başında verilen kaynaklardan ibaret olmadığı görülecektir. Eserde, ahkâm⁴¹ ve pozitif bilimlerle ilgili âyetlerin⁴² kimi zaman Batılı kaynaklar ile mukayeseli bir şekilde incelendiği görülür. Abdullah Yusuf Ali, özellikle kıssaların tefsirinde İslâmî kaynakların yanı sıra arkeolojik, tarihî, coğrafi ve edebî kaynaklardan da yararlanır.⁴³

Abdullah Yusuf Ali'nin bu eserinde, âyetlerin Arapça metni ve tercümeleri büyük puntolarla, âyetlerin tefsirleri ise, küçük puntolarla ve dipnotlar halinde basılmıştır.

Müfessir, her Müslümanın, kapasitesi ölçüsünde Kur'ân'ı anlamakla, bu alanda bilgi ve birikime sahip kimselerin de Kur'ân'ı öğretmekle yükümlü olduklarını belirterek, bu görev anlayışı ve Kur'ân'a hizmet arzusuyla uzun ve yorucu çalışmalarının sonucunda bu eseri hazırladığını ifade eder.⁴⁴

³² bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 49-84.

³³ Meselâ bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 121, 288, 727.

³⁴ Meselâ bk. Abdullah Yusuf Ali, s.16, 24, 26, 40.

³⁵ Abdullah Yusuf Ali, s. 118-120.

³⁶ Abdullah Yusuf Ali, s. 920-924.

³⁷ Abdullah Yusuf Ali, s. 282-285.

³⁸ Bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 286-287.

³⁹ Meselâ bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 403-407; 592-600; 920-924; 975-976.

⁴⁰ Bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 46.

⁴¹ Meselâ bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 414; 1126;

⁴² Meselâ bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 912.

⁴³ Meselâ bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 358, 1040. dipnot; 403-407; 920-924; 975-976;

⁴⁴ Abdullah Yusuf Ali s. 29.

Müfessirin eserinin başında ve sonunda, biri İngilizce,⁴⁵ diğeri Arapça⁴⁶ olmak üzere Mevdûdî (ö. 1979) tarafından kaleme alınmış⁴⁷ Kur'an hakkında genel bilgiler içeren iki açıklama bulunmaktadır. Ancak bu açıklamalarda, Mevdûdî'nin bunları, bu eser için kaleme aldığını belirten bir ifadeye rastlanmamaktadır. Bu yüzden bu açıklamaların, sözü geçen eser için Mevdûdî tarafından mı kaleme alındığı, yoksa editör tarafından mı esere sonradan eklendiği hakkında bir şey söylemek güçtür.

Abdullah Yusuf Ali, Kur'an'ın tercüme ve tefsirini İngilizce olarak yazmasının büyük bir ihtiyacı karşılama amacından doğduğunu belirtmektedir. Ona göre, Batılılar tarafından yüzyıllardır Batı dillerinde yapılan Kur'an tercümelemleri büyük yanlışlıklar ve saptırmalar içermektedir. Bu tercümelemlerin taşıdığı yanlışlıkların altındaki temel sebep, öncelikle Kur'an'ın ve İslâm'ın, Batı dünyası tarafından yanlış tanınması konusundaki art niyetlerdir. Meselâ, Maracci (1612-1700) isimli bir Hıristiyan rahibin Latince olarak yayımladığı Kur'an tercümesi, sözü geçen bu art niyetin bir ürünüdür. Ona göre, Maracci bu art niyetle, Arapça olarak kaleme alınmış bazı tefsirlerdeki yanlış açıklamaları da özellikle seçerek bunları yazdığı Kur'an tercümesine eklemiştir. Yine bu tercümenin başında Maracci'ye ait *Refutation of The Qur'an (Kur'an'a Reddiye)* isimli bir giriş bulunmaktadır. Yine George Sale'in (1697-1736) 1734'te yayımladığı Kur'an tercümesi ve bu eklediği notlar, Maracci'nin tercümesine dayanmaktaydı. Batı'da yapılan bu tercümelemlerin çoğu, Hıristiyan rahiplerin yaptıkları tercümelemlerin kopyası niteliğinde olan ve doğrudan Arapça Kur'an metninden yapılmamış çevirilerdir.⁴⁸

⁴⁵ Bk. *The Glorious Qur'an Translation and Commentary'nin* baş tarafı, s. 5-26.

⁴⁶ Bk. *The Glorious Qur'an Translation and Commentary'nin* sonu, S. 5-30 (Arapça rakamlarla).

⁴⁷ Krş. Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmü'l-Kur'an-Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri*, terc: heyet, İstanbul, 1991, I, 15-38. İngilizce ve Arapça olan bu iki açıklama, harfiyen birbirlerinin aynı olmamalarına ve bazı konuların işleniş sırasında aralarında bazı farkların bulunmasına rağmen son derece benzerlik içinde bulunmaktadır. Abdullah Yusuf Ali'nin tefsirine eklenen Mevdûdî'ye ait İngilizce bölümün, *Tefhîmü'l-Kur'an*'ın başında yer alan bölümle aynı olduğu görülür.

⁴⁸ Batı dillerinde yapılan Kur'an tercümelemleri ile ilgili daha geniş bilgi için bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 31-42.

Abdullah Yusuf Ali, hiçbir beşer dilinin anlatmaya kâfi gelmediği yüce manevî hakikatlerin, Kur'ân'da veciz bir şekilde ve kapsamlı kelimelerle sembolik olarak bildirilmiş olduğuna, bu yüzden, Kur'ân'daki bu tür ifadelerin, kendi tasavvurlarımıza göre anlaşılmasında gerektiğine dikkat çeker.⁴⁹ Bu müfessire göre, Batılıların Kur'ân tercümelerinde yaptıkları hataların sebepleri arasında, bu durumu göz önünde tutmamaları ve Arap dilinin filolojik inceliklerine yeterince vakıf olmamaları önemli bir yer tutar. Onların, Kur'ân tercümelerinde yaptıkları bu hatalara, Doğu edebiyatına ait eserlerin tercümelerinde de rastlanır. Bu yüzden de Batılılar, Kur'ân'daki ahlâkî kıssaları, sembolik anlatımları, âhiretle ilgili tasvirleri fabllar ve uyumsuz ifadeler olarak ele alırlar; Kur'ân'ın cennetle ilgili sunduğu sahneleri şehvanî tasvirler şeklinde tahrif ederek sunarlar. O, âyetlere bu şekilde yanlış anlamlar veren Batılılar için şu benzetmeyi yapmaktadır: “Muhtemeldir ki; onların prizmaları, ışığın sadece siyah rengini göstermekte, buna karşılık, onların gözleri, muhteşem ışık senfonisi içindeki o muhteşem renkleri görememektedir”.⁵⁰

Abdullah Yusuf Ali'nin, çeşitli sûrelerde yaptığı cennetle ilgili açıklamaları ve bu konuda Kâmer sûresi (54)'nin sonunda *Müslümanların Cenneti* başlığı altında yazdığı ek, Batılıların âyetleri yanlış anlamalarına karşı yaptığı düzeltme ve açıklamalar konusunda bir örnektir. O, bir taraftan Kur'ân'daki cennet tasviri ile diğer dinlerin cennet anlayışlarını karşılaştırırken, diğer taraftan İslâm karşıtlarının Kur'ân'daki cennet tasvirlerine dayanarak, Kur'ân'daki cennetin şehvânî (sensual) bir cennet olduğu şeklindeki ithamlarına⁵¹ cevaplar arar. Yusuf Ali, Kur'ân'da anlatılan cennette, dünyadaki şehvete eş şehvetlerin olduğu şeklindeki yanlış düşüncenin oluşmasına, Kur'ân'ın mecazî üslubunun göz önünde tutulmamasının sebep olduğunu söyler. Bu üslubun kullanılmasını ise, dünyevî bir iletişim ve tasvir aracı olan dilin, cenneti anlatmada yetersiz kalışı ile açıklar.⁵²

Ona göre cennette cismânî bir seks (carnal sex) söz konusu değildir. Oradaki seks, kusursuz sevgi olarak tasvir edebileceğimiz zihnî ve psikolojik bir değerdir. Meselâ, *hür* kelimesi yanlış tercüme edilen bir kelimedir. Çünkü bu kelime gramatik olarak

⁴⁹ Abdullah Yusuf Ali. s. 36-37.

⁵⁰ Abdullah Yusuf Ali. s. 37.

⁵¹ Abdullah Yusuf Ali, s. 37.

⁵² Abdullah Yusuf Ali, s. 1466.

dişil/müennes değildir. Dolayısıyla bu kelime ile ifade edilen cennet hizmetçileri, cennetteki erkeklerin ve kadınların her ikisinin de hizmetine verilecektir. Bu yaratıklar, kişiliklerini korumakla birlikte, şehvânî özelliklere sahip olmayacaklardır.⁵³ Müfessir, Duhân 44/52'ye ve bu âyetle ilgili yaptığı açıklamaya atıfta bulunarak *hûr* kelimesine şu anlamları verir: a. Temizlik. Yusuf Ali, *hûr* kelimesinin taşıdığı bu anlama dikkat çektiikten sonra, Hz. İsa'nın ashabı hakkında kullanılan *havariyyûn* kelimesinin aynı kökten gelebileceğini ifade eder. b. Güzellik, c. Doğruluk ve doğru irade.⁵⁴

Abdullah Yusuf Ali, gayr-i Müslim ve özellikle İslâm karşıtı yazarlar tarafından düşülen bu yanlışlıkların, bazı Müslüman bilginleri, Kur'an'ı İngilizce'ye tercüme etmeye sevk ettiğini hatırlattıktan sonra, özetle, bu alanda yapılan faaliyetlerden söz eder. Bu tercümelemlerin ilki, Dr. Muhammed Abdülhâkim Han'ın 1905 yılında yaptığı tercümedir. Bir İngiliz Müslüman olan Marmaduke Pickthall'ın yaptığı Kur'an tercümesi ise, 1930 yılında yayımlanmıştır. Bu zat hem bilgin ve hem de Arapça konusunda uzman birisiydi.⁵⁵

Fazlurrahman (ö. 1988), Kur'an hakkında yazılan çağdaş Batılı eserleri ve yazarlarını ele alırken, onlar tarafından Kur'an hakkında yazılan eserlerin, Hıristiyan ve Yahudî düşüncelerinin Kur'an üzerindeki etkisinin ispatını amaçlayan ve Kur'an'ı Kur'an'a göre anlatmayan eserler olduklarına değinmiş ve Abdullah Yusuf Ali'yi de Batılı yazarlar arasında saymıştır.⁵⁶ Fazlurrahman'ın, Yusuf Ali ile ilgili ayrıca bir açıklamada bulunmaması, onun Kur'an aleyhinde çabalar içinde bulunan Batılı yazarlar kategorisinde olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Halbuki Abdullah Yusuf Ali, eseri üzerinde yaptığımız incelemeden edindiğimiz kanaate göre, Batılı yazarların Kur'an'a karşı saldırılarını önleyerek onu en doğru bir şekilde anlatma çabası içindeki bir İslam bilginidir. Fazlurrahman'ın da bunu bildiğini,⁵⁷ Abdullah

⁵³ Abdullah Yusuf Ali, s. 1467.

⁵⁴ Abdullah Yusuf Ali, s. 1352, 4729. dipnot.

⁵⁵ Müslümanlar tarafından yapılan ilk İngilizce tercümelemler ve bazı özellikleri için bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 42.

⁵⁶ Bkz: Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, çev. Alparslan Açıkgenç, Ankara, 1999. s. 22-23.

⁵⁷ Fazlurrahman, Abdullah Yusuf Ali gibi Hint coğrafyasında yetişmiş bir bilgin olmanın yanı sıra, yazdığı *İslâm* isimli eserinde Abdullah Yusuf Ali'nin sözü

Yusuf Ali'yi, eserini İngilizce olarak kaleme aldığı için, Batılı bilginler arasında saydığını düşünmekteyiz.

Abdullah Yusuf Ali, âyetlerle ilgili tartışmalı Kelâmî meseleleri, Kur'ân'a olan saygıdan kaynaklanan ve bilimsel incelemelerin kapsamında olması gereken yararlı konular olarak görmekle birlikte, bu tür konuların günümüzde, Kur'ân hakkında bilgi edinmek isteyen kimseleri ilgilendirmedini belirtir; bu yüzden de bu tür konulara tefsirinde yer vermediğini ifade eder. Abdullah Yusuf Ali, hukukî konulara tefsirinde genel prensipler çerçevesinde değindiğini, bu konuda teknik bilgiler vermekten çekindiğini, bu tür konuları *Anglo-Muhammadan Law* isimli eserinde ele aldığını belirtir.⁵⁸ O, geçmiş bilginlerin yaptıkları çalışmaların, filolojik ve gramatik meselelerde söylenecek pek bir şey bırakmadığı gerekçesiyle bu meselelere pek fazla girmediğini, ancak bu meselelere ihtiyaç miktarınca çok kısa bir şekilde değindiğini ifade eder.⁵⁹

Abdullah Yusuf Ali'nin, âyetlerin nüzul sebeplerinin tefsiri ile ilgili görüşleri ise şöyledir: Kur'ân, sadece belirli bir olay üzerine değil, tüm zamanlar için indirilmiştir; bunun sonucu olarak âyetlerin verdiği mesajlar her zaman geçerliliğini korumaktadır. Bu sebepten bizi asıl ilgilendirmesi gereken, âyetlerin verdiği mesajlar, bu mesajlardan çıkaracağımız sonuçlar ve bu âyetlerin bu günkü hayatımızda bizlere nasıl rehberlik ettiğini görmek olmalıdır. Bazı âyetler, bazı sebepler üzerine inmiş olsa da bu sebepler ve bu sebeplerle ilgisi olan insanlar günümüzde artık bulunmamaktadır. O halde, bunlar üzerinde yoğunlaşmak, âyetlerle verilmesi istenen asıl mesajların görüş açımızın dışına çıkması sonucunu doğurur. Ancak, âyetlerin nüzül sebeplerinin incelenmesi, bilgi ve tarihî açıdan yararlı bulunmaktadır.⁶⁰

Ona göre, Kur'ân'ı inceleyenler, incelemelerine devam ettikçe, tarifi güç bir sevinç yanında, âyetlerdeki anlamların genişlediğini fark edeceklerdir. Bu durum, bir dağa tırmanan kimsenin, tırmandıkça daha uzakları görebilmesine benzemektedir.⁶¹ O, Kur'ân'ın tefsirini ve ondaki anlamları araştırmanın kesintisiz bir

geçen tercüme ve tefsirini kaynakları arasında göstermiştir. (Bk.Fazlurrahman, *İslâm*, çev. Mehmet Dağ-Mehmet Aydın, Ankara, 1996, s. 370.

⁵⁸ Abdullah Yusuf Ali, s. 31.

⁵⁹ Abdullah Yusuf Ali, s. 31.

⁶⁰ Abdullah Yusuf Ali, s. 31, 38.

⁶¹ Abdullah Yusuf Ali, s. 31-32.

çaba olması gerektiği düşüncesindedir. Bu bağlamda eserinin mukaddimesinde şunları söyler: “Allah'ın maksadının ezeli ve ebedî, O'nun plan (kader)'inin noksansız olmasına karşılık, insan akli sınırlıdır. Akıl, aynı insanda bile, o insanın gücü ve tecrübelerinin kapasitesi ölçüsünde gelişir veyahut geriler. Biz insanları eşit kabul etsek bile, bu fark çağdan çağa, bir insan topluluğundan diğerine göre daha da büyür. Bu bakımdan insanların yorumlarının bir sınırı yoktur... Benim karşılaştığım problem seninkiyle aynı değildir. Yine, çağımızda cevaplanması gereken bir problem, hicri altıncı, yedinci veya daha sonraki asırlarda ciddi düşünen zihinlerin meşgul olduğu problemlerle aynı değildir. Bu yüzden, on dördüncü hicri asırda ruhlarımız, bir teselli bulmak için ihtiyaç içinde feryat ederken, hicri dördüncü yahut beşinci asırlardaki çözümlere yapışıp kalmak meziyet değildir”.⁶²

Abdullah Yusuf Ali, batinî tefsirler alanında da yanlışlıkların yapıldığına dikkat çeker: Ona göre sûfiler, batinî tevillerde hiç olmazsa, kendilerine ait bazı katı kurallara bağlı kalmışlar, buna karşın, sûfi olmayanlarca, batinî tevellere çok serbestçe başvurulmuştur. O, bu tür tevillerin önemli bilginlerin tepkisine yol açtığını, bu tür tepkilere kendisinin de katıldığını belirtir.⁶³

Abdullah Yusuf Ali, Kur'an'ın tercümesinde metne çok bağlı kalınması gerektiği görüşündedir. Ona göre bir mütercim, kendine ait bilgi ve tecrübe birikimini kullanma hakkına sahip olsa da, bunları Kur'an'ın tercümesine karıştırmamalıdır.⁶⁴ Bu yüzden o mealinde, kendi fikirlerini yansıtmamaya çalıştığını, bunun için de, kaynak olarak başvurduğu tefsirlerin ittifak halinde oldukları açıklamaları esas aldığını, ancak bu kaynaklarda âyetlerdeki kelimelerin anlam vecihleri konusunda ihtilafın bulunduğu yerlerde bir tercihte bulunduğunu belirtmektedir. Abdullah Yusuf Ali, kaynak eserlerde bulunan kelime temelli ihtilaflara dipnotlarda yer vermezken, aşağıdaki örneklerde de görüleceği gibi, konunun özünü ilgilendiren ihtilafları dipnotlarda vermiştir. Meselâ müfessir, *takvâ* kelimesinden türeyen Bakara, 2/2'deki *muttakîn* kelimesini, “Allah'tan korkanlar” şeklinde tercüme ettikten sonra, *takvâ* kelimesinin ifade ettiği çeşitli anlamları, dipnotta belirtmiştir. Bu açıklamaya göre, *takvâ* kelimesinin bağlantılı olduğu fiil

⁶² Abdullah Yusuf Ali s. 37.

⁶³ Abdullah Yusuf Ali, s. 36.

⁶⁴ Abdullah Yusuf Ali s. 36.

ve isimler şu üç anlamı içerir: a. Hikmetin başlangıcı olan Allah korkusu. b. Kişinin elini, dilini ve kalbini günâhtan koruması. c. Doğruluk, dindarlık ve sâlih amel. O, bu açıklamadan sonra, tercümede, takvâ kelimesini içeren bu anlamlardan ancak birinin bağlama göre verilebilmesinin mümkün olduğunu belirtir.⁶⁵

Abdullah Yusuf Ali, “*O (cehennem) insanlık için, sizden öne geçmek ve geri kalmak isteyen kimseler için (limen şâe minkum en yetekaddeme ev yeteahhar) gerçekten pek büyük bir uyarıcıdır*” (Müddessir, 74/35–37) âyetleri arasında yer alan, “*limen şâe en yetekaddeme ev yeteahhar*” âyetini, “*içinizden öne geçmek ve geri kalmak isteyen kimseler için*” şeklinde tercüme ederken, bu ifadedeki anlam vecihlerini dipnotta özetle şu şekilde vermiş ve bu vecihlerden hiç birini tercümeyle katmamıştır: “a. Öne geçmek isteyen kimse, hayırda öne geçmek ve ilerlemek isteyen sâlih kimse, geri kalmak isteyen kimse ise, tembel olan inançsız kimsedir. b. Bu iki ifade, insan mizacındaki iki zıt kutba işaret etmektedir. Öne geçmek isteyen kimse ifrattaki kimse, geri kalmak isteyen kimse ise, tefritteki kimsedir. c. Bu âyette, duruma göre ileri gitmek, yahut geri kalmak isteyen kimseler kastedilmiştir. Çünkü, ahlâkî ve manevî gelişme açısından insanlar hayırlı konularda ilerlemek, günâhlardan da geri kalmak zorundadırlar”.⁶⁶

O, tercümede, Kur’ân metnindeki kelimelerin İngilizce olarak bire bir verilmesini değil,⁶⁷ Kur’ân’ın orijinal metninin ruhunun verilmesini göz önünde tutmuş ve bu amaçla, zaman zaman literal/harfî tercümeyle dipnotlarda zikretmiştir.⁶⁸ Abdullah Yusuf Ali’nin, Kur’ân tercümesinde dikkat çektiği konulardan biri de; Kur’ân’da geçen kelimelere, Hz. Peygamber ve onun ashâbı tarafından anlaşılan anlamların verilmesinin gerekliliği ve daha sonraları kazandıkları teknik anlamların verilmemesidir.⁶⁹

Bu arada o, tercümede, orijinal metnin ritim, musiki ve coşkulu tonunun, çok cılız kalsa da, elden geldiğince yansıtılması

⁶⁵ Abdullah Yusuf Ali, dipnot, s. 1726. Krş. Isfahânî, Râgıb, *Mu’cemu Mufredâti Elfâzi’l-Kur’ân*, tahkik: Nedim Maraşlı, Beyrut, tsz, s. 568.

⁶⁶ Abdullah Yusuf Ali, s. 1645, 5801. dipnot. Birinci anlam için bk. Beydâvî, Kâdi Nâsruddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer, *Envâru’t-Tenzil ve Esrâru’t-Te’vil*, İstanbul, tsz II, 544.

⁶⁷ Abdullah Yusuf Ali s. 30.

⁶⁸ Meselâ bkz: Abdullah Yusuf Ali, İsrâ, 17/32’nin tefsiri ile ilgili 2215. dipnot, s.703.

⁶⁹ Abdullah Yusuf Ali. s. 36.

gerektiği düşüncesinde olduğunu ve buna çaba gösterdiğini belirtmektedir.⁷⁰ Bu yüzden o, âyetleri manzum bir şekilde tercüme etmeye çalışmıştır.

Abdullah Yusuf Ali, yaptığı tefsirde, konuyla bağlantısı olan bölümlere, yerlerini göstererek atıfta bulunur. Meselâ, Ahkaf Sûresi (46)'nin girişinde, Âd kavmi'nin yaşadıkları bölgeye, yaşam şartlarına, ahlâk ve inanç durumlarına kısaca değindikten sonra⁷¹ onların yaşadıkları bölge ve tarihi durumlarla ilgili olarak, A'râf, 7/61. âyete yazılan 1040 numaralı dipnotu referans göstermiştir. Yine yazar, buradan da⁷² Şua'ra, 26/123-140'a ve Ahkaf, 46/21-26'ya atıfta bulunur.

Abdullah Yusuf Ali'nin bu eserinin bize göre en dikkat çekici yönü, Kur'an'daki kıssaların ele alınış biçimidir. Öncelikle o kıssalarla ilgili yapılan tefsirlerin, israiliyattan temizlenmesi üzerinde önemle durur. O, eserinin mukaddimesinde geçmişte bazı müfessirlerin, Kur'an'ın tefsirine zaman zaman gülünçlükler arz eden Yahudî ve Hıristiyan menkıbelerini, hiç olmadık şekillerde referans gösterdiklerini belirtir ve bunların tefsirde esas alınmamasına dikkat çeker.⁷³ Abdullah Yusuf Ali, eserinin mukaddimesinin bir başka yerinde, yapılan tefsirlerde bu gibi menkıbeler yer verilecekse, Yahudî ve Hıristiyan kaynaklarına baş vurulması gerektiğini ancak, bunun da, o dinlerin inanç ve sistemlerini benimsemek için değil, sadece bunların sergilenmesi amacıyla olması; tarihî ve kevnî konularla ilgili âyetlerin tefsir edilmesi durumunda en son araştırmaların sonuçlarının göz önünde tutulması gerektiğini ifade eder.⁷⁴ Bu yüzden o, Kur'an kıssalarıyla ilgili yaptığı tefsirleri, çağdaş tarihi, coğrafi ve arkeolojik verilerle destekler. Zaman zaman, bu kıssalarla benzerliği bulunan Batı ve Doğu dünyasında var olan mitolojilerle karşılaştırmalar yapar.⁷⁵ Abdullah Yusuf Ali, Kur'an tefsirine girmiş israiliyatla ilgili açıklamaların, çağımızdaki Yahudî ve Hıristiyan yazarlar tarafından Kur'an'a karşı yapılan saldırılara bir dayanak oluşturduğuna dikkat çeker: Ona göre Batılı yazarlar, tefsirlere girmiş

⁷⁰ Abdullah Yusuf Ali, s. 30. Ayrıca bk. Editörün açıklamaları. s. 27

⁷¹ Abdullah Yusuf Ali, s. 1365.

⁷² Abdullah Yusuf Ali, s. 358.

⁷³ Abdullah Yusuf Ali, s. 36.

⁷⁴ Abdullah Yusuf Ali, s. 38.

⁷⁵ Meselâ bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 358, 1040. dipnot; 403-407; 920-924; 975-976;

isrâiliyâttan hareketle İslâm'ın, Yahudilik ve Hıristiyanlığın üzerine inşa edildiğini, yahut da, bu dinlere ait bazı mezheplerin efsanelerini benimsediğini iddia etmektedirler.⁷⁶ Yine ona göre kıssalar, kendilerinden dersler çıkarılacak alegorik/temsilî ve mecâzî bir nitelik taşımakta, coğrafi ve tarihî görüşler, bir kıssayı çok ilgilendirmemektedir. Bu yüzden Kur'an'daki kıssalarla ilgili tarihî kişilikler ve yerlerin belirlenmesi hakkında yapılan hararetli tartışmalar ona yersiz gelmektedir.⁷⁷ Kendisinin zaman zaman bir kıssanın özünü ilgilendirmeyen detaylara değinmesini ise, bilgi birikimini aktarma isteğinin doğurduğu bir sonuç olarak değerlendirmektedir. Ancak Abdullah Yusuf Ali'nin şu ifadesinden de anlaşılacağı gibi, kıssaların tarihi nitelikteki detayları üzerinde durmak, Kur'an'ın verdiği bilgilerin sıhhatinin ve onun i'cazının insanlara bir kez daha kanıtlanması konusunda büyük bir önem taşımaktadır: "Bir ümmî (Hz. Muhammed)'nin ağzıyla tebliğ edilen Kur'an'ın hayret verici yönlerinden biri de, Kur'an'ın, son derece doğru olan bu kadar fazladan detayı içermiş olmasıdır. Bilgimiz ne kadar artarsa, bunu o kadar çok anlarız".⁷⁸

Abdullah Yusuf Ali'nin, kıssaları alegorik olarak değerlendirmesi, onun bu kıssalardaki olayların tarihsel olarak gerçekleşmediğini kabul etmesi anlamına gelmemektedir. Çünkü onun kıssalarla ilgili yaptığı tarihî ve coğrafi açıklamalar, kıssaların tarihî gerçekler olduğunu kabul ettiğini ortaya koymaktadır. Abdullah Yusuf Ali'nin kıssaları tefsirdeki metodunu, şimdi örnek olarak ele alacağımız. Zül-Karneyn kıssası (Kehf Sûresi, 18/82–99) ile ilgili yaptığı tefsirde daha açık bir şekilde görmek mümkün olacaktır.

III. Abdullah Yusuf Ali'ye Göre Zül-Karneyn Kıssası

Abdullah Yusuf Ali, Kehf Sûresinin sonuna koyduğu "Zül-Karneyn Kimdi?" isimli ekteki tefsirine,⁷⁹ *Zül-Karneyn (İki Karn'ın Sahibi)* tamlamasının analizi ile başlar ve Zül-Karneyn'in kimliğini tespiti çalışır. Onun *Zül-Karneyn* tamlaması ile ilgili verdiği bilgiler kısmen, daha önceki tefsirlerde verilen bilgilerle aynı olsa da,⁸⁰ *karn* kelimesinin sözlük ve mecâzî anlamları arasındaki i-

⁷⁶ Abdullah Yusuf Ali, s. 36.

⁷⁷ Abdullah Yusuf Ali, s. 760.

⁷⁸ Abdullah Yusuf Ali, s. 763.

⁷⁹ Abdullah Yusuf Ali, s. 760–765.

⁸⁰ Krş. Zemahşeri, Cârullah Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil ve Uyûni'l-Akâvil fi Vucûhi't-Te'vil*, Beyrut, 1397/1977II, 497; Râzî, Fahrüddin,

lişkileri açıklaması, bunları tarihî bilgiler ışığında değerlendirmesi, onun bu konudaki tefsirine farklılık kazandırmaktadır. Yusuf Ali, *karn* kelimesinin şu anlamlardan birine gelebileceği ve bunların Makedonyalı İskender'e uygunluğu ile ilgili şu açıklamaları yapar:⁸¹

1. *Karn* kelimesi, bir koçun, yahut bir boğanın kafasındakine benzer bir boynuzdur. *Zü'l-Karneyn* tamlaması, "iki boynuz sahibi" anlamına gelmektedir. Yusuf Ali, bu ilk anlamın, bir devlet adamı için uygun olmadığını, az sonra vereceği üç anlamın, Makedonyalı Büyük İskender'e uygun olduğunu belirtse de, İskender'in, kendi dönemine ait sikkeler üzerinde iki boynuzlu başlıkla tasvir edilmesi dolayısıyla, bu anlamın da Büyük İskender'e uygun olmasını gözden uzak tutmamaktadır.⁸²

2. *Karneyn*, mecazî anlamda, bir krallığın ve yahut ülkenin zıt uçlardaki bölümleri anlamındadır. *Zü'l-Karneyn* tamlaması, doğu ve batının sahibi; yani, geniş bir ülkenin sahibi, yahut iki krallığın sahibi anlamını sembolize eder. Çünkü Büyük İskender, doğu'nun ve batının sahibi/efendisi idi; yani hem ilk defa birleşmiş olan Yunan devletlerinin efendisi (Helenlerin Başkomutanı), hem de, bütün Batı Asya'yı, Mısır'ı, Orta Asya'yı, Afganistan'ı ve pek az kısmı olsa da Pencab'ı içeren geniş bir alana hâkim olan Fars krallığının sahibiydi.⁸³ Yusuf Ali'nin bu konuda yaptığı açıklamaya klasik dönem tefsirlerinde benzer şekillerde yer verilmektedir. Tefsirlerde belirtildiğine göre, *karneyn* kelimesi; dünyanın doğusu ve batısı anlamında olup *Zü'l-Karneyn*, dünyanın doğusunu ve batısını dolaştığı, yeryüzünün büyük bir kısmını kapsayan Fars ve Rum ülkelerinin kralı olduğu için ona bu isim verilmiştir.⁸⁴ İskender de, buralara hâkim olduğu için, ona bu isim uygun düşmektedir.

Mefâtihu'l-Gayb (et-Tefsîru'l-Kebîr), Tahran, tsz, XXI, 164; Âlûsi, Şihâbuddin Mahmûd, *Rûhu'l-Maânî Fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, Beyrut, tsz, XVI, 24. Ayrıca bkz: İbn Manzûr, Ebû'l- Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mekrem, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, tsz. XIII, 331.

⁸¹ Kehf sûresi içinde yapılan daha kısa açıklamalar için bk. Abdullah Yusuf Ali, s. 753. 2428. dipnot

⁸² Abdullah Yusuf Ali, s. 760

⁸³ Abdullah Yusuf Ali, s. 760.

⁸⁴ Krş. Zemaşeri, II, 396–497; Râzî, XXI, 164; İbn Manzûr, XIII, 331; Âlûsi, XVI, 24.

Abdullah Yusuf Ali, Zül-Karneyn'le kastedilenin Büyük İskender olduğuna kesin olarak inandığını belirttikten sonra, bu konuda ileri sürülen alternatif şahsiyetlerle ilgili itirazlarını sıralar. Onun asıl itirazı, Makedonyalı Büyük İskender'in, bir putperest olduğu ve bu yüzden de, Zül-Karneyn'in Makedonyalı İskender olamayacağı şeklindeki görüşle ilgilidir.

Aristoteles (Aristo)'ün öğrencisi olmasından hareketle İskender'in Zül-Karneyn olamayacağı görüşü, İbn Kesir tarafından açıkça ortaya konulmuştur. İbn Kesir'e göre, tarihte iki tane İskender bulunmaktadır. Bunlardan biri; sâlih bir kul, âdil bir hükümdardır; bu hükümdarın veziri ise, Hz. Hızır'dır. Diğer İskender ise müşrik olan Makedonyalı İskender olup onun veziri, filozof Aristo'dur. Bu yüzden de, Kur'an'da anlatılan Zül-Karneyn'nin Makedonyalı İskender olması söz konusu olamaz.⁹⁰ İbn Kesir tefsirinde Zül-Karneyn'nin, Hz. İbrahim zamanında yaşamış olan İskender olduğunu belirtir.⁹¹ Makedonyalı Büyük İskender'in, bir putperest olduğu ve bu yüzden de, Zül-Karneyn'in Makedonyalı İskender olamayacağı görüşü, bazı çağdaş müfessirlerce de desteklenmektedir.⁹²

Abdullah Yusuf Ali, bu konudaki itirazını şöyle ortaya koymaktadır: "Tarih öncesinde yaşadığı farz edilip de, hakkında hiçbir şey bilinmeyen bir kralla ilgili yapılan kimlik belirlemesi, kesinlikle doğru ve sağlıklı bir kimlik tespiti değildir. Öte yandan, İskender hakkında bilinen her şey onun çok yüce düşünceler taşıyan bir kimse olduğunu gösterir. O, Hz. İsa'nın döneminden üç küsur asır önce ölmüştü. Fakat bu, onun mümin bir insan olmadığı anlamına gelmez. Çünkü Yüce Allah, her asırda tüm milletlere mensup insanları kendisinden haberdar etmişti. İskender, düşüncenin her alanında kusursuz gerçeğin peşinden gittiğini söyleyen filozof Aristo'nun öğrencisiydi... Sokrat, Yunan tanrıları aleyhinde konuşmuş, Aristoteles ve Eflatun da bu şekilde davranmışlardı. Durum bundan ibaretken, onların putperest veya imansız insanlar olduklarını söylemek yanlış olur. Büyük İskender'le ilgili Habeşistan'a ait geleneksel hikâyelerde, ondan büyük bir peygamber olarak söz edilmektedir."⁹³

⁹⁰ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut, C. I, cüz, II, 997.

⁹¹ İbn Kesir, tefsir, III, 99.

⁹² Bk. Kutup, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, terc. Heyet, İstanbul, tsz, IX, 462; Mevdüdi, III, 191.

⁹³ Abdullah Yusuf Ali, s. 761.

Abdullah Yusuf Ali'nin bu görüşünün, bazı önemli klasik müfessirlerin görüşleriyle paralellik arz ettiği görülmektedir. Meselâ Râzî (ö. 606/1209), tarihî verilere uygunluk açısından İskender'in Zül-Karneyn olabileceği kanaatini taşımakla birlikte,⁹⁴ İskender'in Aristo'nun öğrencisi olması, bunun da, Aristo'nun görüşlerinin Kur'an tarafından onaylanması anlamına gelebileceği gerekçesiyle bu görüşünde ısrarcı olmamıştır.⁹⁵ Ancak, İskender'in Zül-Karneyn olabileceği düşüncesinin, Âlûsî (ö. 1270/1853) tarafından benimsendiğini ve Abdullah Yusuf Ali'nin bu konuda ortaya koyduğu görüşlerin Âlûsî tarafından daha detaylı bir şekilde savunulmuş olduğunu görmekteyiz. Âlûsî, Aristo'nun öğrencisi olmasından dolayı İskender'in Zül-Karneyn olamayacağını ileri süren görüşlere katılmadığını belirtir. Âlûsî'ye göre, İskender'in Aristo'nun öğrencisi olması onun, Aristo'nun her görüşünü benimsediği anlamına gelmez. İskender'in, Beyt-i Makdis'te kurban kesmiş olması, onun filozoflara olan muhalefatinin bir delilidir.⁹⁶ Âlûsî; İskender'in, Allah'a iman etmiş biri olduğunu, onun şifahen ve fiilen inkâr günahı işlememiş olduğunu belirtmekte, İskender'in Aristo'nun öğrencisi olmasının, buna engel olmadığını savunmaktadır. Âlûsî bu görüşünü, Hz. Musa'nın, Firavun'un yanında yetişmiş olduğu halde Firavun'a karşı çıkmasını, Eş'arî'nin (ö. 324/936), Mutezili bir eğitim almışken daha sonraları bu mezhebin görüşlerini reddetmesini örnek göstererek desteklemektedir. Yine Aristo'nun, İskender'in veziri olması durumunda da onun, Aristo'nun yönetimle ilgili görüşlerini benimsediği ve inançla ilgili görüşlerini benimsemediği anlamını çıkarır.⁹⁷

Abdullah Yusuf Ali, Zül-Karneyn'in, eski bir Pers/Fars kralı olması ile ilgili Ehl-i Kitab'a ait görüş için de⁹⁸ şu farklı değerlendirmeleri yapar: "İleri sürülen diğer bir görüş de şudur: Zül-Karneyn, eski bir Pers kralıdır. Eski Ahid'in Danyal Kitabında (VIII, 3) bir Pers kralına, iki boynuzu olan bir koç olarak işaret edilmektedir. Fakat aynı kitaba göre iki boynuzlu bu koç, vuru-

⁹⁴ Râzî, XXI, 163, 165; Zül-Karneyn'in İskender olduğu hakkında ayrıca bk. Zemahşerî, II, 496; Beydâvî, II, 21.

⁹⁵ Râzî, XXI, 165.

⁹⁶ Âlûsî, XVI, 26.

⁹⁷ Âlûsî, XVI, 29.

⁹⁸ İbn Kesir, bu görüşün Ehl-i Kitab'a ait olduğunu belirtmektedir. (İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ İsmâil, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm*, Kahire, 1408/1988 III, 99) Ayrıca bk. Âlûsî, XVI, 25.

lup yere devrilmiş ve tek boynuzlu bir teke tarafından çiğnenmiştir (Danyal, VIII, 7–8). Bizim eserlerimizde, Zül-Karneyn'in bu tür alçaltıcı bir akıbeta uğradığını öne süren hiçbir şey yoktur. Danyal Kitab'ı, önem verilmeye değer bir otorite değildir. Bu kitabın doğruluğu çok kuşkuludur. Onun, sağdan soldan devşirilmiş bir kitap olduğunda da şüphe yoktur; çünkü onun bazı bölümleri, Aram (Kelt) dilinde ve bazı bölümleri İbranice yazılmıştır. Ona da birçok Yunanca kelime mevcuttur. (Danyal bölümünü içeren) Eski Ahid'in Yunanca versiyonu (Septuagint) geniş ilaveler içerir. Danyal'da işaret edilenler, tarihteki Pers krallarıdır".⁹⁹

Abdullah Yusuf Ali; Zül-Karneyn'nin, Yemen'den gelen, tarih öncesi dönemde yaşamış ve hakkında bundan başka bir şey bilinmeyen eski bir Himyer kralı¹⁰⁰ olduğu şeklinde diğer bir görüşe daha değinmekte, bu görüşü de, kesin bir kimlik belirlemesi niteliği taşımadığı için reddetmektedir.¹⁰¹

Abdullah Yusuf Ali, Zül-Karneyn kıssasının üç bölüm içerdiğini ve bunların ilkinin, Zül-Karneyn'in batıya yaptığı seferle¹⁰² ilgili olduğunu belirtir.¹⁰³ Ona göre, Kur'an'daki batı (mağribü's-şems) terimi, Dünya'nın en batı noktası anlamına gelmemektedir. Çünkü batı ve doğu kelimeleri göreceli kavramlardır. Onun batıya olan seferi, âyette belirtilen (Kehf, 18/86) "Kara Balçıklı Göz (ayn hamie)" mevkiinde son bulmuştur.¹⁰⁴

Abdullah Yusuf Ali'nin, Zül-Karneyn'in batıya yaptığı yolculuğu anlatan âyetlerle ilgili açıklamaları şöyledir: "O güneşin, bir parça bulanık suda battığını görür ki, bu su Kur'an'da bir kaynak olarak anlatılır. Çoğu müfessir, *ayn (kaynak/göz)* kelimesini,

⁹⁹ Abdullah Yusuf Ali, s. 761. Mevdüdi, Kur'an'da anlatılan Zül-Karneyn'in niteliklerinin en çok Fars hükümdarı (Kisra)'na uyduğunu ve konuda Eski Ahid'de anlatılanların dikkate alınması görüşündedir. (Mevdüdi, III, 191-192).

¹⁰⁰ El-Birûni'ye ait bu görüş için bk. Râzî, XXII, 164; Âlûsî, XVI, 27.

¹⁰¹ Abdullah Yusuf Ali, s. 761.

¹⁰² Abdullah Yusuf Ali, s. 754, 2430. dipnot.

¹⁰³ "O da bir yol tuttu. Sonunda güneşin battığı yere ulaştınca onu, kara balçıklı bir suda batıyor gördü. Orada bir millete rastladı. 'Zül-Karneyn! Onlara azab da edebilirsin, iyi muamelede de bulunabilirsin' dedik. O şöyle dedi: 'Haksızlık yapanlara azab edeceğiz, sonra o, Rabbine döndürülür, O da onu görülmemiş bir azaba uğratar; ama inanıp yararlı bir iş işleyene, mükâfat olarak güzel şeyler vardır, ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleriz.' dedi. Sonra yine bir yol tuttu". (Kehf, 18/85-89)

¹⁰⁴ Abdullah Yusuf Ali, s. 754, 2430. dipnot

deniz olarak; bulanık suyu da, o denizin çok koyu olan mavi suyu¹⁰⁵ olarak anlatmışlardır”.¹⁰⁶ Abdullah Yusuf Ali, açıklamalarına, İskender’in Makedonya’da yaptığı fetihler ve burada aldığı güvenlik tedbirlerinden söz ettikten sonra, güneşin kara balçıklı bir suda battığı yer (Kehf, 18/86) konusundaki yorumunu şu şekilde sürdürür:

"Lychnis kasabasının doğusuna doğru olan bölgede yüz yetmiş mil karelik bir göl vardır ki bu göl, kireç taşından oluşmuş kayalar arasından çıkan ve bulanık sular yayan yeraltı kaynaklarından beslenmektedir. Manastır (Monastir)’ın yaklaşık elli mil batısında bulunan bu göl ve kent şimdi Ochrida¹⁰⁷ diye isimlendirilmektedir. Bu gölün suyu o kadar koyudur ki, gölün kuzey yönündeki ağzını oluşturan nehre, Kara Drin adı verilmektedir. Bir kimse, kentten güneşin batışını seyrettiğinde güneşin, bulanık suları olan bir gölde batışını görür. İliyalı’ları¹⁰⁸ kılıçtan mı geçireceği, yoksa onlara merhamet mi edeceği, muazzam, atak ve korkusuz bir süvari olan çocuk yaştaki İskender’in önünde bir problemdi. O, doğruyu yanlıştan hakkıyla ayırt edebilme ve devlet adamlığı özelliği ortaya koyarak suçlu olanı cezalandırdı; fakat, masum olana şefkat gösterdi; böylece batıdaki gücünü pekiştirdi”.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Abdullah Yusuf Ali, bir başka yerde, birçok müfessir tarafından, *ayn hamie* ifadesine, *koyu ve dalgalı bir deniz* anlamının verildiğini belirtmektedir. Tefsirlerde bu denizin suyunun çamurlu olduğu ile ilgili açıklamalar mevcuttur. Denizin suyunun çamurlu olması, denizin rengine koyuluk veren bir etkenidir. Bu yüzden Abdullah Yusuf Ali, müfessirlerin *ayn hamie* ifadesi hakkında “suyu çamurlu deniz” ifadesini kullanmalarını, suyu koyu deniz olarak yorumlamış olabilir. Nitekim az sonraki açıklamalarında, onun da bu suyun çamurlu olduğunu kabul ettiği görülecektir. (Abdullah Yusuf Ali, s. 754, 2430. dipnot). Ancak tefsirlerde, denizin suyunun dalgalı olduğuna ilişkin bir ifadeye rastlanmamaktadır. (Kırş. Zemaşeri, II, 497; Râzi, XXI, 167; Beydâvi, II, 21; Âlûsi, XVI, 32).

¹⁰⁵ Beydâvi, II, 21. Âlûsi, XVI, 31.

¹⁰⁶ Abdullah Yusuf Ali, s. 763.

¹⁰⁷ Arnavutluk’un Tiran kentinin doğusunda, Makedonya’nın batısındaki Ohrid/Ochrid gölünün kıyısındaki bir kenttir. Ochrid, Ohrid kentinin tarihteki isimlerinden biridir. (Abdullah Yusuf Ali, S.754, 2430. dipnot; <http://en.wikipedia.org> “Ohrid”)

¹⁰⁸ Balkan Yarımadasında, bugünkü Arnavutluğun bulunduğu yerdeki bir bölge. (<http://encyclopedia.com> “Illyria and Illyricum”)

¹⁰⁹ Abdullah Yusuf Ali, s. 763-764.

Abdullah Yusuf Ali, Kehf sûresi içindeki açıklamalarında Zü'l-Karneyn kıssasındaki ikinci sahnenin¹¹⁰ doğuya olan seferle ilgili olduğunu, buradaki insanların çok ilkel bir hayat yaşadıklarını ve onları sahip oldukları barış ve huzur içinde bıraktığını kısaca belirtirken,¹¹¹ bu sûreye yaptığı ek açıklamada da şunları söyler: “Doğuya yapılan yolculuk, Pers İmparatorluğu'na idi. Zü'l-Karneyn orada, açıkta yaşayan ve az elbise giyen bir halka rastlamıştı. Burası, Persepolis-Multen¹¹² enleminde denizden içerde bir yer olabilir. O onları, oldukları gibi kendi hallerine bırakmıştı. Zü'l-Karneyn, halklara karşı değil, mağrur ama tükenmiş Pers İmparatorluğu'na karşı savaşıyordu. Zü'l-Karneyn onları, yerel kurumları ile ve yerel liderlerinin yönetimi altında oldukları halde bıraktı; onlara, yabancılar gibi değil, kendi halkıymış gibi bir duyguyla davrandı; bazı konularda onların metotlarını benimsemişti. Onu izleyen kimseler ise, onu yanlış anladılar”.¹¹³

Abdullah Yusuf Ali daha sonra, ilgili kıssanın üçüncü bölümüne geçmekte¹¹⁴ burada, Zü'l-Karneyn'in iki dağ arasında (beyne's-seddeyn)¹¹⁵ rastladığı halk, onun burada inşa ettiği set ve bu

¹¹⁰ “Sonra yine bir yol tuttu. Sonunda güneşin doğduğu yere ulaşınca, güneşi, kendilerini elbise bina gibi bir şeyle örtmediğimiz bir millet üzerine doğuyor buldu. İşte bunun gibi, onun yaptıklarının hepsini baştan başa biliyorduk” (Kehf, 18/89-91).

¹¹¹ Abdullah Yusuf Ali, S.755, 2435-2436. dipnot

¹¹² Persepolis, Şiraz kentinin doğusunda yer alan tarihte Pers imparatorluğuna başkentlik etmiş bir yerdir. (<http://bucatarih.sitemynet> “Persepolis”). Multan, Batı Pakistan'da bir kenttir. Meydan Larousse, “Multan”, İstanbul, 1972, IX, 57).

¹¹³ Abdullah Yusuf Ali, s.764.

¹¹⁴ “Sonra yine bir yol tuttu. Sonunda iki dağın arasına varınca, orada nerdeyse hiç laf anlamayan bir millete rastladı. Dediler ki: Zülkarnen! Doğrusu Ye'cüc ve Me'cüc bu ülkede bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onlar arasına bir set yapman için sana bir vergi verelim mi? ‘Rabbimin bana verdikleri sizinkilerden daha iyidir. Bana gücünüzle yardım edin de sizinle onların arasına sağlam bir set yapayım. Bana demir kütleleri getirin’ dedi. Bunlar iki dağın arasını doldurunca: ‘Körükleyin’ dedi. Demir akkor haline gelince; ‘Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim’ dedi. Artık Ye'cüc ve Me'cüc onu ne aşabildiler ve ne de delip geçebildiler. Zü'l-Karneyn: ‘İşte bu, Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin belirlediği zaman gelince O, onu yerle bir eder; Rabbimin verdiği söz gerçektir.’ dedi. Biz o gün onları bırakırız. Dalgalar halinde birbirlerine girerler. Sura üflenince hepsini bir araya toplarız”. (Kehf, 16/83-99)

¹¹⁵ Bu âyetteki *seddeyn* kelimesinin, tefsirlerde *iki dağ* anlamında tefsir edildiği görülmektedir. Bu bakımdan *seddeyn* kelimesi, açık bir alanı kapatan iki duvar ve kapı gibi engeller/bariyerler anlamında değildir. Nitekim Zü'l-Karneynin yaptığı ise, bu iki dağ arasındaki açıklığı kapatan bariyer (hâ-

halkın korunmaya çalıştığı Ye'cüc ve Me'cüc kavmi üzerinde uzun uzadıya durmaktadır. Ona göre, "Ye'cüc ve Me'cüc'den maksat, Orta Asya'nın vahşi Moğol kabileleridir.¹¹⁶ Zü'l-Karney'nin Ye'cüc ve Me'cüc'den koruduğu iki dağ arasında yaşayan toplum ise Türklerdi. Türkler, (sondan) eklemeli ve Asya'da konuşulan dillerden çok farklı bir dille konuştukları için Zü'l-Karney'nin dilini anlamıyorlardı (Kehf, 18/93).¹¹⁷ Zü'l-Karney'nin, Pers İmparatorluğu'nun, kargaşaya ve azgın işgalcilere karşı korumada başarısız olduğu bu barışçı ve çalışkan halkı korumak zorundaydı ve bu yüzden onlara kendilerini korumada yardım etti.¹¹⁸ Türkler, maden işlemeyi bilen medenî, çalışkan ve zekî bir topluluktur.¹¹⁹ Zü'l-Karney'nin bu seddin inşasındaki fonksiyonunu ise, onları organize ve motive etmekten ibaretti.¹²⁰ Kehf, 28/98'deki hüküm gerçekleşerek bu set uzun zaman önce yıkıldı ve bunun sonucunda Moğollar, Türkleri önlerinde sürerek Batı'ya olan seferlerine devam ettiler.¹²¹

Abdullah Yusuf Ali, Moğolları dışarıda tutmak için yapılmış bulunan Büyük Çin Seddi'nin, Kurân'da anlatılan Zü'l-Karney'nin Seddi'ne benzer bir tarafı olmadığını kesin bir dille, özet olarak şu şekilde ortaya koymaktadır: Kur'ân metninde bu seddin, iki dağ arasındaki demir kapı türünden bir bariyer olduğu ve bu seddin Zü'l-Karney'nin tarafından yapıldığı bildirilirken, Çin Seddi, taş ve topraktan yapılmış, bin beş yüz millik muazzam bir mesafe kat eden ve inşası bir çok hükümdar tarafından çok uzun yıllarda tamamlanan bir seddir.¹²²

Abdullah Yusuf Ali, coğrafi yönden çok uzak olan iki Derbent kenti, bu kentlerin yakınında bulunan ve Zü'l-Karney'nin Seddi oldukları ileri sürülen Demir Kapılarla (Babü'l-Hadîd) alakalı görüşleri; coğrafi ve tarihî bilgiler ışığında analiz eder. Yusuf Ali ö-

ciz)'dir ve bu Kur'ân'da *radm* kelimesi ile karşılanmaktadır. (Bk. Bk. Zemaşşeri, II, 498; Râzi, XXI, 169; Beydâvi, II, 22-23 Âlûsi, XVI, 27, 40). Abdullah Yusuf Ali, *radm* kelimesinin kapı anlamına da gelebileceğini belirtmektedir. (Abdullah Yusuf Ali, s. 756, 2440. dipnot).

¹¹⁶ Abdullah Yusuf Ali, s. 761, 763.

¹¹⁷ Abdullah Yusuf Ali, s. 763.

¹¹⁸ Abdullah Yusuf Ali, s. 764.

¹¹⁹ Abdullah Yusuf Ali, s. 756, 2439. dipnot

¹²⁰ Abdullah Yusuf Ali, s. 756, 2440. dipnot

¹²¹ Abdullah Yusuf Ali, s. 762-263.

¹²² Abdullah Yusuf Ali, s. 762.

zetle, bunlardan birinin, Hazar Denizinin¹²³ doğu kıyısının orta kesimindeki Derbent liman şehrinde bulunduğunu söyler. O bu bölgede, Kafkas Dağlarının bir kolunun kuzeye yönelerek denize birleştiğinden ve burada ortalama elli mil uzunluğunda bir duvarın varlığından söz ettikten sonra, bunlardan hareketle Hazar kıyısındaki Derbent'in, Kur'an kıssasındaki Demir Kapı mevki olarak kabul edilmemesini gerektiren bazı gerekçeler ileri sürer. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Kehf 18/96'a göre Zü'l-Karneyn Seddi, iki sarp dağ arasındaki açıklıkta inşa edildiği halde, Hazar kıyısındaki Derbent kentindeki açıklık dağla deniz arasındadır ve buradaki demir kapı, dağ ve deniz arasında yer almaktadır.

2. (Zü'l-Karneyn'in, İskender olduğu farz edildiğinde) Büyük İskender'in, Kafkasya'dan geçtiği bilinmemektedir.

3. Müslümanların dünyanın her tarafına yayıldıkları ilk dönemlerde cahil insanlar, Kur'an'da anılan yerlerle kendi bildikleri yerleri ilişkilendiren efsaneler oluşturmuşlardır. Bu bakımdan, Hazar kıyısındaki Derbent'e İskender'in uğradığı konusundaki görüşlerin tarihi gerçeklerle ilgisi yoktur.¹²⁴

Abdullah Yusuf Ali daha sonra, Orta Asya'daki Derbent şehri hakkında bilgi verir ve şu açıklamalarıyla, buradaki Demir Kapı'nın (Babü'l-Hadîd), Kur'an'daki anlatıma uyan set olduğunu ispatlamaya çalışır: "Şimdi biz, Kur'anın anlatımına kesinlikle uyan ve İskender hakkındaki hikâyeye en çok ilgili olduğu iddiası taşıyan Demir Kapı konusuna gelmiş bulunmaktayız. Bu kapı, Orta Asya'da, Buhara'nın yaklaşık yüz elli mil güneydoğusundaki Hisar bölgesinde bulunan bir başka Derbent civarındadır. 38. kuzey enlemi ve 67. doğu boylamındaki Türkistan-Hindistan ana yolu üzerinde, kayalık ve çok dar olan bir geçit bulunmaktadır. Burası şimdi, Türkî Bozgul Hâne diye isimlendirilmektedir; fakat daha önceleri burası Arapça olarak, Bâbü'l-Hadîd; Farsça olarak, Dâr-i Âhenî; Çince olarak da T'ie-men-Kuan isimleriyle bilinirdi. Şimdi orada bir demir kapı bulunmamakla birlikte daha önce yedinci asırda bu kapı mevcuttu ve hatta Çinli seyyah Hiouen Tsiang, Hindistan'a yaptığı yolculuk esnasında böyle bir kapının

¹²³ Önceki tefsirlerde bu seddin Kafkasya bölgesi içinde yer alan Ermenistan ve Azerbaycan olduğu şeklinde açıklamalar bulunmaktadır. Hazar Denizi de bu bölgededir. (Bk. Râzi, XXI, 189; Beydâvi, II, 22; Âlûsî, XVI, 37)

¹²⁴ Abdullah Yusuf Ali, s. 762.

var olduğunu görmüştü. Onun gördüğü kapı, demirle kaplanmış ve üzerinde zillerin asılı olduğu kanatlı iki kapıydı. Bu civarda, bu yeri Büyük İskender’le ilişkilendiren *İskender Kul* isminde bir göl bulunmaktadır. Bizim tarihten edindiğimiz bilgilere göre İskender, İran’ı ele geçirdikten sonra, Hindistan’a yönelmeden önce, Buhara’ya (Sogdiana) ve Semerkand’a (Maracanda) uğramıştı. Yine biz, bir Arap gezgini ve coğrafyacısı olan Makdisî (ö. 390/1000)’nin, 375/985 tarihleri civarında yazdıklarından öğrenmiş bulunmaktayız ki, Abbasî Halifesi Vâsık (ö. 232/847), Orta Asya’ya, Demir Kapı hakkında bir rapor hazırlaması için bir heyet göndermişti. Onlar, dağlar arasında yüz elli yard (137 m.) genişliğinde uzun ve dar bir geçide rastlamışlardı. Orada, eritilmiş kurşunla kaynak yapılarak birleştirilmiş demir tuğlalardan oluşan iki pervaza tutturulmuş kapalı durumda iki kapı vardı. Hiçbir şey, Kehf, 18/95–96. âyetlere bundan daha çok tekabül edemez.”¹²⁵ Abdullah Yusuf Ali, Zü’l-Karneyn seddinin yeri ile ilgili bu görüşlerini, Macar asıllı bir İngiliz arkeolog ve coğrafyacı olan Sir Aurel Stein’in (1862–1943)¹²⁶ Aornos’la¹²⁷ ilgili yaptığı keşifle de desteklemektedir.¹²⁸

Abdullah Yusuf Ali, zihinleri efsanelerle meşgul etmeyi arzu etmek istemediğini belirtse de, bu konuda Doğuda ve Batıda ortaya çıkan bazı efsanelere değinmeden edemez; bundan hareketle de, efsanelerin bütün dünyada gelişmeye, yabancı yerlere nakledilmeye müsait olduklarına ve çoğu kez bu efsanelerin tarihin üstünü örttüğüne dikkat çeker.¹²⁹

Abdullah Yusuf Ali, Kur’ân’daki kıssaların asıl önemli yönünün, taşıdıkları mesaj olduğunu, Zü’l-Karneyn kıssasını ele alırken bir kez daha vurgular¹³⁰ ve bu kıssada anlatılan üç tarihî olayla insanlığa verilen mesajlara şu şekilde dikkat çeker:

¹²⁵ Abdullah Yusuf Ali, s. 762.

¹²⁶ Bu arkeolog ve coğrafyacı, Orta Asya’ya ziyaretler yapmış ve özellikle Çin ve Türkistan’la ilgili araştırmalar yapmıştır. (<http://cscs.umich.edu> “Aurel Stein”)

¹²⁷ Bugünkü Pakistan’daki İndus nehrinin birkaç mil batısında, Buner nehrinin kuzeyinde bulunan ve Pir Saraj denilen bölgedeki sarp bir tepedir. Bu tepe, Büyük İskender tarafından milattan önce 327 tarihinde kuşatılmıştı. (<http://britannica.com/eb/article> “Siege of Aornos”)

¹²⁸ Abdullah Yusuf Ali, s. 764.

¹²⁹ Abdullah Yusuf Ali, s. 263, 264.

¹³⁰ Abdullah Yusuf Ali, s. 760.

Zü'l-Karneyn kıssasının birinci bölümündeki¹³¹ manevî anlam/mesaj şudur: Zü'l-Karneyn büyük bir güce ve imkâna sahipti. Buradaki (magribü's-şems/güneşin battığı yer) âsi toplumu, ne pahasına olursa olsun cezalandırıp düzene sokmak veya onlara karşı hoşgörülü davranmak konusunda serbest bırakılan Zü'l-Karneyn en iyi yolu seçmiş; dünya hayatının düzenini sağlamak ve zayıfları korumak için, zâlimleri ve dik başlıları cezalandırmış; aynı zamanda, bu gibi kimselerin asıl cezalarının âhirette olacağını sürekli hatırında tutmuştu. Çok güçlü bir hükümdar olmasına rağmen o bu gücün, kendisine Allah tarafından verilen bir güç olduğunu biliyor, Firavunlar gibi kendini tanrılaştırılmıyordu. Yine o, iman ve doğruluk içinde hayat sürenleri daha çok iyilikler yapmaya teşvik etti. O gücüne dayanarak, onlara hiçbir zor görev yüklememişti; aksine, zengine de, fakire de onların faziletlerini denemek için her tür fırsatı sundu.¹³²

Zü'l-Karneyn kıssasının ikinci bölümündeki¹³³ manevî anlam şudur: Zü'l-Karneyn oradaki ilkel kavmi kendi yaşam tarzlarında barış ve huzur içinde serbest bırakmış ve bu konuda hikmetle davranmış. Güç ve iktidar; gurura, hoşgörüsüzlüğe ve her şeye müdahale etmeye çok elverişli bir araçken, Zü'l-Karneyn bu yolu seçmemiş; Allah katında kendi kapasitesinin sınırlarını bilmişti. Şayet bir kul, Allah'ın rızasını gözetirse, kendisi gibi, başkalarının da yaşamasına izin verir.¹³⁴

Abdullah Yusuf Ali, Zü'l-Karneyn kıssasının üçüncü bölümünden de şu manevî dersi çıkarır: Zü'l-Karneyn bir hükümdar olarak, insanları korumanın, kendisine tevdi edilmiş bir görev olduğu şuuru içinde olmuş; bundan dolayı, kendisi için bir nüfuz elde etmeye çalışmamış; gönlünü, insanları koruyacak olan bu imkânları kendisine ihsan eden Allah'a yöneltmişti. Yine, Allah dilemezse insanların aldıkları her tür tedbirin boşuna olduğu, bu kıssanın verdiği mesajlar arasındadır.¹³⁵

Abdullah Yusuf Ali, bu kıssada maddî ve dünyevî unsurların anlatılmamış olmasını da şu şekilde açıklar: "(Kur'an'da) zikredilmiş olan bu sahnelerin (episode) her biri tarihî mahiyettedir.

¹³¹ Bk. Kehf, 18/86-88.

¹³² Abdullah Yusuf Ali, s. 754-755, 2431-2433. dipnot

¹³³ Bk. Kehf, 18/89-91.

¹³⁴ Abdullah Yusuf Ali, s. 755, 2436. dipnot

¹³⁵ Abdullah Yusuf Ali, s. 757, 2444. dipnot

Bununla birlikte Kur'an'da, askeri fetihlerin debdebe ve ihtişamı zikredilmemiştir. Aksine manevî motifler açıklanmıştır. Biz manevî motifleri anlamak için bir tarih, coğrafya, psikoloji ve etik bilimlerden herhangi birini bilmek zorunda değiliz. Ancak, ne kadar çok gerçek bilgi elde edersek, onları ve onlardan çıkarılabilecek dersleri o kadar çok anlarız. Yeryüzündeki bu yolculuklar sadece, bu denli kısa bir dünyevî hayatta bu kadar çok şey başarmış olan asil ve büyük bir ruhun tekâmülünü bize göstermek için semboller olarak ele alınmıştır".¹³⁶

SONUÇ

Abdullah Yusuf Ali, çağımızda İslâm'ın ve Kur'an'ın, XX. yüzyıl insanlarına en doğru şekilde anlatılması konusunda çaba göstermiş bir düşünür ve müfessirdir. O, Kur'an'ın bütün insanlığa ulaştırılması konusunda İngilizcenin XX. yüzyılda önemli bir araç haline geldiği gerçeğinin farkına varmış ve bu dile olan hâkimiyetini bu amaca hizmet için kullanmıştır.

Abdullah Yusuf Ali'nin İngilizce Kur'an meali ve tefsiri, Hint Altkıtası, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki İngilizce konuşan Müslümanlar ve başka dinlere mensup araştırmacılar tarafından çok tanınan ve yararlanılan bir eserdir. Ancak eser henüz Türkçeye kazandırılmadığından, eserin kendisi ve yazarı ülkemizde geniş okuyucu kitlelerine meçhul kalmıştır.

Abdullah Yusuf Ali, İslâmî ilimleri çok iyi bilmesinin yanında, Hıristiyanlık, Yahudilik, Doğu ve Batı dinleri ve kültürlerine de vakıf bir bilgidir. Bu durum, onun yetiştiği çevrenin ona kazandırdığı bir avantajdır. O, Kur'an mesajının üstünlüğünü ve doğruluğunu anlatmak için bu bilgi ve kültür birikimini tefsirine yansıtmıştır. Bu çalışmamızda, Zül-Karneyn kıssasına yaptığı tefsiri de örnek vererek Abdullah Yusuf Ali ve eserini tanıtmaya, onun tefsir ilmine yaptığı katkıyı ortaya koymaya çalışmış bulunmaktayız.

¹³⁶ Abdullah Yusuf Ali, s. 764.

KAYNAKÇA

- Abdullah Yusuf Ali, *The Glorious Qur'an Translation and Commentary*, Beyrut, tsz, s.28.
- Âlûsî, Şihâbuddîn Mahmûd, *Rûhu'l-Maânî Fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, Beyrut, tsz.
- Beydâvî, Kâdî Nâsiruddîn Ebû Saïd Abdullah b. Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, İstanbul, tsz.
- Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, çev. Alparslan Açıkgenç, Ankara, 1999.
- *İslâm*, çev. Mehmet Dağ-Mehmet Aydın, Ankara, 1996.
- <http://encyclopedia.com> "Illyria and Illyricum"
- <http://en.wikipedia.org> "Ohrid"
- <http://britannica.com/eb/article> "Siege of Aornos"
- <http://bucatarih.sitemynet> "Persepolis"
- <http://cscs.umich.edu> "Aurel Stein"
- <http://en.wikipedia.org> "Ohrid"
- <http://masud.co.uk/ISLAM> "Al-Hajj Abdullah Yusuf 'Ali CBE"
- <http://salaam.co.uk/biography> "Abdullah Yusuf Ali".
- [http://Zafar Bangash, \[renaissance.com.pk\]\(http://renaissance.com.pk\)](http://ZafarBangash.com) "A Biography of Abdullah Yusuf Ali".
- İsfahânî, Râgîb, *Mu'cemu Mufredâti Elfâzi'l-Kur'an*, tahkik: Nedim Maraşlı, Beyrut, tsz..
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ, *İsmâil el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut.tsz. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm*, Kahire, 1408/1988.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mekrem, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, tsz.
- Kutup, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, terc. Heyet, İstanbul, tsz.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmü'l-Kur'an-Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri*, terc: heyet, İstanbul, 1991.
- Meydan Larousse, İstanbul, 1971, 1972.
- Râzî, Fahrüddîn, *Mefâtihu'l-Gayb (et-Tefsîru'l-Kebîr)*, Tahran, tsz.
- Zemahşerî, Cârullah Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Akâvil fî Vucûhi't-Te'vîl*, Beyrut, 1397/1977.